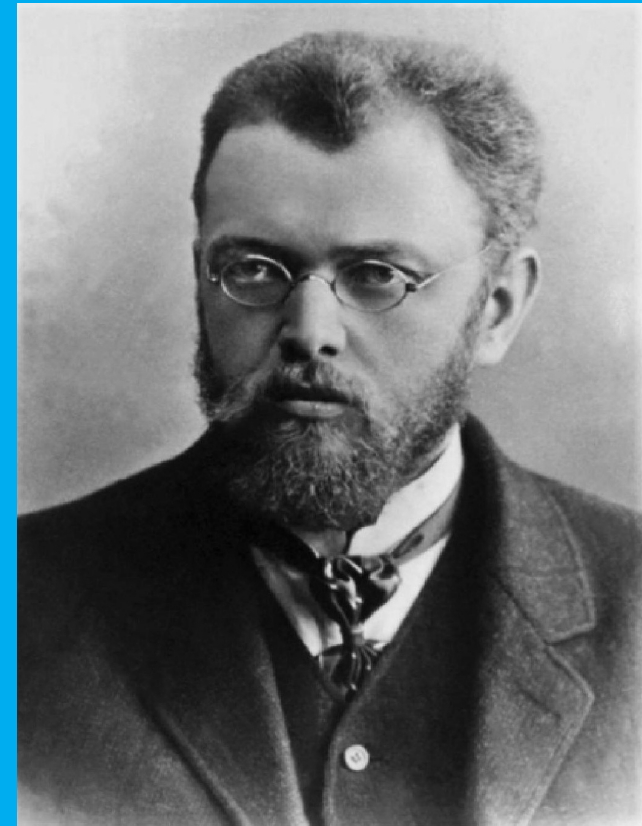

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної конференції

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2024 р.

Київ – 2024

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Науменко О. М., Мойсєєнко В. О.,
Тарченко І. П., Тарченко Н. В.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
naumenko@nmu.ua, moyseyenko_vo@ukr.net,
shostka43@ukr.net, trinton808@ukr.net

ВІЙНА, МЕДИЦИНА І ВІРА: ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Ідентичність – поняття, що містить у собі велику кількість складових. Це – мова, історія, традиції, звичаї, цінності – усе, що об'єднує людей у певну спільноту. Війна росії та України підштовхнула багатьох наших громадян якомога скоріше зробити власний цивілізаційний вибір. Ідентичність ніколи не є статичною, вона завжди перебуває в динаміці, видозмінюється. Українській ідентичності притаманна мозаїчність. Вона складається з елементів, які довгий час жили самі по собі.

У 2022 році Київський міжнародний інститут соціології отримав цікаві результати: якщо на початку лютого, тобто, до початку повномасштабного вторгнення, лише 64,6 % опитуваних насамперед вважали себе громадянами своєї країни, то в серпні цей показник збільшився до 85%. Менше 1% ідентифікували себе із колишнім СРСР. Цікаво, що менше 3% вважають себе представником якогось етносу. Трохи більше 6% асоціюють себе із своєю малою батьківщиною – містом, селищем, чи краєм. Інша частка – 4% – називають себе Громадянами світу, Громадянами Європи. За роки незалежності України, громадянська ідентичність її мешканців зросла майже у два рази – з 45,6% у 1992 році до 84,6% у 2022-му. Громадянська мобілізація дещо зменшувалася з 1992 по 2002 рік, потім відбулися три хвилі різкого її підвищення: після Помаранчевої революції 2004 року (51,6%), Революції гідності з початком російської агресії 2014 (64,4%), та повномасштабного вторгнення 2022 року (84,6%) [1-2]. Можна констатувати: драматичні події посприяли формуванню в Україні політичної нації.

Питання ідентичності торкається багатьох сфер – національності, політики, культури, історії, мови, релігії. Стосовно релігії, слід зазначити, що Україна ніколи не була моноконфесійною. Етно-релігійних ідентичностей у нас дуже багато, вони різноманітні. Впродовж історії релігія відігравала різні ролі. Іноді вона сприяла консолідації нації, а в інших випадках навпаки. Особливу роль грав той фактор, що Україна завжди знаходилася на зламі культурних та цивілізаційних світів. За часів панування радянської влади релігійні конституції отримали сильну травму. На момент набуття українцями державної незалежності релігійна ідентичність громадян була зруйнована – дещо збереглася вона тільки в Західній Україні. На порожньому місті почали з'являтися нові ідентичності, часто не маючі нічого спільного із традицією. До того ж, мали місце міжконфесійні протистояння, які не могли не спонукати деяких громадян почати шукати якоїсь зовсім іншої релігійної ідентичності, що

взагалі не мала би відношення до суперечностей та сутичок. Драматичні події, що потрясли суспільство, такі, як обидва майдани, гібридна війна із росією та повномасштабне вторгнення сприяли зародженню в релігійному просторі певних екуменістичних процесів. Як приклад – під час Революції гідності була утворена Громадянська Церква України, яка, хоч й не набула офіційного статусу, проте успішно об'єднувала представників різних конфесій, що поділяють духовні цінності та ідеали. З початком агресії північного сусіда на фронт пішли й капелани – військові священики. Будучи представниками різних Церков, вони облишили усі суперечки й почали співпрацювати, бо усіх об'єднала загальна мета – здолати ворога.

В Україні такі фактори, як мова, віра, національність, регіон проживання не пов'язані між собою. Серед російськомовних іудеїв або кримсько-татарських мусульман є українські націоналісти, які захищають батьківщину – Україну – із зброєю в руках. А десь на Закарпатті чи Буковині можна зустріти й україномовних представників “руського мира” [3].

Поняття ідентичності завжди знаходилося під пильним прицілом російських пропагандистів. На усіх окупованих землях вони проводять інтенсивний інформаційний тиск. Головна їх мета – змінити у місцевого населення само сприйняття поняття ідентичності [1]. За прикладом росії йдуть представники й деяких інших сусідніх країн - зокрема, Угорщина, у 80% ЗМІ яких панує проросійський наратив [3].

Щодо російсько-українського конфлікту як такого, слід зазначити, що відмінність двох народів глибоко укорінена у минуле, а саме – часи Середньовіччя. На теренах України, так само, як і в багатьох країнах Європи, відбулося розділення двох гілок влади – релігійної та світської. Жодна з них не домінувала над іншою, вони перебували в стані постійної конкуренції. Не було на українських землях єдиного релігійного центру, адже тут співіснували багато релігій та конфесій. Натомість, московське царство успадкувало ординські звичаї, де світська та духовна влада з'єднана в єдине непорушне ціле, влада вважається сакральною. Тут одна з найголовніших сутностей нашої відмінності та цивілізаційного розламу [5].

Ідентичність – це й питання особистісного вибору. Воно буває тривалим у часі, хитким, потребує власної усвідомленості та волі, навіть болісним та жертвним. Для ілюстрації цього питання візьмемо деякі і приклади з історії Буковини. В цьому багатонаціональному краї багато мов та діалектів, навіть сусідні села можуть мати різні говірки, що складаються із українських, російських, румунських чи угорських слів. Характерною особливістю одного з сіл, зокрема, Банилова (5128 осіб – для села це досить багато) Вишницького району Чернівецької області був поліетнічний склад населення. Незалежно від того, під владою якого короля, султана чи цесаря перебували землі, тут не відбулося жодної значної міжнаціональної сутички, яка була б історично зафіксована. Протягом віків виробилася здорова народна етика доброзичливості у національних стосунках. Рідною мовою 76,83% населення вважали українську, 19,83% – німецьку, 3,28% – інші. Відносно високий відсоток німецької мови зумовлений не онімеченням українців, які ревно зберігали свою мову і релігію, недовлячись на багатомовне панування чужинців (цей край був частиною

Австро-Угорської імперії). Зрозуміти означене мовне співвідношення можна з характеристики віросповідання: православні вірники складали 73,81%, іудаїсти – 19,81%, католики – 6,34%. Німецькою мовою, близькою до мови ідиш, очевидно користувалися євреї, що складали майже п'яту частину жителів села. Римокатоликами були в основному поляки. Мовою міжнаціонального спілкування в Банилові була українська, якою без всякого примусу володіли всі жителі села (українці, євреї, поляки, цигани, румуни, вірмени) і охоче нею користувалися, засвоюючи кращі здобутки нашої національної культури.

Після Першої світової війни і розпаду Австро-Угорської імперії на багатотисячному Буковинському вічі у Чернівцях у 1918 році була здійснена спроба приєднання Буковини до України, проголошено природне право українців на своє державне самовизначення, але з благословення Антанти румунська армія тоді перешкодила цьому, окупувавши територію Буковини на довгих 22 роки. Сьогодні у центрі Банилова височіє храм Успіння пресвятої Богородиці, побудований ще в кінці ХІХ століття. Численні православні каплиці, костьол Римокатолицької церкви, єврейська школа-синагога – свідчення високої духовності односельців, з яких вийшла велика плеяда священників, а двоє з них досягли дуже значних висот церковній ієрархії. Так, Володимир Репта, доктор теології, професор, публіцист, тривалий час (1902-1924) був митрополитом Буковини, а також інспектором народних шкіл, обирався депутатом австрійського парламенту, почесним ректором Румунської академії наук. Михайло Мензак, котрий став архієпископом Мефодієм, був єпископом Чернівецьким і Буковинським (1964-1967), пізніше – єпископом Вологодським і Великоустюжским, керівником Омсько-Тюменської єпархії православної церкви рф [8].

Під час хрущовської “відлиги” в Україні потужно заявив про себе рух “шістдесятників”. В Києві молоді митці та студенти об'єдналися в клуб творчої молоді “Сучасник”. Одною з найяскравіших постатей в ньому була художниця-монументалістка Алла Горська. Вона народилася у 1929 році в Ялті. Її батько, Олександр Горський, був одним із організаторів радянського кіно, очолював кіностудії в різних містах – Ленінграді, Ялті, Києві, Одесі. Алла проживала з матір'ю у Ленінграді під час блокади, у 1943 році приїхала у Київ. Закінчила з відзнакою Київську художню середню школу імені Шевченка, вступила до Київського державного художнього інституту. Зростала дівчина у цілковито російськомовному середовищі, а під час навчання у київській школі їй навіть звільнили від вивчення української мови. А у 1962 році, у віці 32 років, під впливом своїх товаришів з клубу творчої молоді, вона свідомо вирішила перейти на українську. Почала вивчати, починаючи з алфавіту, писала нескінченні диктанти. У навчанні їй допомагала журналістка та право захисниця Надія Світлична.

Інша шістдесятниця, художниця-керамістка та монументалістка Галина Севрук, що народилася в Самарканді, теж, подібно до Алли Горської, перейшла на українську мову. “Ми нічого не знали про Україну. Наше виховання й свідомість прокинулися після інституту, особливо в Клубі творчої молоді. Відтоді – новий погляд на життя, покаяння, очищення від скверни”, – згадувала пізніше соратниця Алли по дисидентському руху, художниця – згадувала вона пізніше.

У середині 60-х років “відлигу” змінила брежнєвська реакція. Чимало шістдесятників зазнали переслідувань. Багато хто опинився за ґратами. Зазнала

переслідувань й Алла Горська. Її виключали із Спілки художників, відмовляли в праві ставити під роботами власне ім'я, викликали на численні допити. Попри все, вона активно творила. В мозаїчних панно, створених Аллою Горською та її співавторами-соратниками, такими, як В. Зарецький, В. Смирнов відображена сама Україна – потужна, яскрава та могутня, позбавлена будь якої слабкості або жертвовності.

Алла Горська загинула у 1970 році від рук невідомого вбивці. Шістдесятники не здавалися, й не припиняли своєї боротьби [9]. У 1968 році політв'язень Василь Макух здійснив самоспалення, протестуючи проти русифікації України та вторгнення радянських військ у Чехословаччину. Через 10 років так само вчинив на могилі Шевченка політв'язень та дисидент Олекса Гірник. Відомим дисидентом був випускник Київського медичного інституту 1966 року Микола Плахотнюк, один з засновників музею шістдесятників у Києві, зять Вячеслава Чорновола. Ці люди, відстоюючи українську ідентичність, пішли до самого кінця.

Отже, ідентичність українців – справа їх свідомого вибору, як у наш час, так і в минулі. І тепер, як і колись, її подекуди доводиться відстоювати ціною свого життя, із вірою в серці.

Література:

1. Степко М. Загальноукраїнська ідентичність – головний об'єкт гібридної війни Росії проти України. – URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/identychnist-26c0e.pdf>
2. Осадча Я. До громадян СРСР себе відносять менше 1%: як змінилася ідентичність населення України. // Українська правда. 16.08.2022. – URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/16/250037/>
3. Филипович Л. Релігійні ідентичності в Україні: постановка проблеми. // Українське релігієзнавство. № 80 (2016). – URL: <https://uars.info/index.php/uars/article/view/720>
4. Як Орбан побудував імперію пропаганди для закордонних угорців, включно з Закарпаттям. // Європейська правда. 04.01.2024. – URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2024/01/4/7176737/>
6. Баумейстер А. Українська ідентичність: деструкція вузької міфології. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QRHqbkKe1ejM>
7. Мороз В. Національна та релігійна ідентичність О. Анатолія Кралицького, ЧСБВ. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ntFLVowZYEY&t=1085s>
8. Гаврош О. Постать Анатолія Кралицького . Як закарпатські москвофіли відстоювали єдність українців. // Радіо “Свобода”. 11.02. 2024. – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/anatoliy-kralytsky-zakarpattya/32814227.htm>
9. Никула Т. Життя і медицина. Спогади, бібліографія. – Київ: “Задруга”, 2006. – 466 с.
10. Червона тинь калини. Алла Горська. Листи, спогади, статті. – Київ, “Спалах” ЛТД, 1996.